

Manželé Novotní, JUDr. Danuše Novotná a JUDr. Zdeněk Novotný, sudci Nejvyššího soudu po více než 20 let

Koncem loňského roku manželé Novotní společně odešli z Nejvyššího soudu po téměř půl století justiční praxe. V rozhovoru pro časopis Soudce se dělí o své vzpomínky a názory na některá justiční témata.

V justici jste strávili více než 45 let. Neměli jste někdy chuť odejít, zkusit něco jiného než soudce?

DN: Nikdy jsem neměla pocit, že bych chtěla z justice odejít. Stát se soudkyní nebyla moje primární osobní volba, ale bylo to podmíněno nastalou osobní situací po studiích. Měli jsme s manželem těsně po svatbě, neměli jsme vlastní bydlení a najednou přišla od Okresního soudu v Ostravě nabídka, že nás rádi zaměstnají oba, že nám v dohledné době přidělí byt, takže nabídka, která se neodmítá. Bylo to pro nás východisko z nouze. Nicméně po velmi krátké době mého justičního čekatelování jsem objevila krásu a půvab soudcovské práce. Objevila jsem také své soudcovské vzory, které mne inspirovaly a přímo vybízely k následování, abych jednou

dosáhla jejich úrovně a profesionality. Rovněž však jsem měla příležitost na vlastní oči sledovat u některých kolegů, jak se práce soudce rozhodně dělat nemá a nesmí. Éra mého působení na okresním soudu byla pro mne érou nabírání zkušeností, vyrovnávání se mým vzorům a sebevzdělávání. Obdobně na krajském soudu jsem opět měla štěstí, že jsem byla zařazena do senátu chytrých a zkušených soudců, kteří trestní právo a procesní předpisy dokonale ovládali a aplikovali. Nebyli to ti strnulí páni radové, kteří z toho, co se kdysi naučili, žijí poklidně až do důchodu. Naopak se stále vzdělávali a postkovali tak nejen sebe, ale zároveň i mně k dalšímu studiu odborné literatury a judikatury, z čehož mě posléze při ranní kávě vyzkoušeli. Toto „krajské“ období bylo pro můj profesní vývoj velmi přínosné. Pokud jde o působení na Nejvyšším soudu, lze jen

Foto: Aequitas, internetový čtvrtletník Nejvyššího soudu

stručně shrnout, že to bylo krásných dvacet let strávených v excelentní, noblesní společnosti úžasných soudců, a bylo mi skutečně ctí s nimi spolupracovat. Samozřejmě, že v průběhu oněch 45 justičních let přišly občas chvíle, kdy se člověk cítí množstvím práce a závažností některých kauz uvlačen nejen psychicky, ale i fyzicky. Byly to chvíle zejména u krajského soudu, kde jsme se jako senát museli vyrovnávat s obřím nápadem odvolání, takže v jednacím síni jsme jeden týden byli v pondělí, středu a pátek, ten další v úterý a čtvrtek, zkrátka každé liché datum v měsíci. Víte, že spisy je třeba přečíst, nastudovat si k nim potřebnou judikaturu, promyslet další procesní postup, konzultovat s votanty problematiku jim přidělených spisů a provádět spoustu dalších souvisejících činností, no a soudit, rozhodovat a ta rozhodnutí napsat. Shrnuji to proto, že bytí únava z práce byla někdy nadměrná, ani to nebylo spouštěcím momentem k úvaze, že bych chtěla skončit a odejít. Ta práce byla velmi zajímavá a já ji měla moc ráda.

ZN: Toto bych podepsal. Když jsem nastoupil na okresní soud, tak jsem začal dělat občanské právo. To tehdy sestávalo v podstatě z toho, že se soudily věci související s rodinným právem, rozvody manželství, bytové a majetkové záležitosti, a to bylo téměř všechno. Na Ostravsku se ovšem hodně soudily pracovníprávní věci, a to hodně natvrdo. Oni ti havíří, valcíři a podobně, ti se nezabývali nějakými vedlejšími záležitostmi. Měli svůj nárok a ten chtěli. V této oblasti jsem začal krátce po nástupu působit a nabaloval na sebe zkušenosti. Bylo to velice zajímavé, nejen po stránce právní, ale i po stránce prostředí, ze kterého ty kauzy pocházely. Tam jsem si to prošel zprava i zleva a nabytých zkušeností jsem využíval i ve specializovaném pracovníprávním odvolacím senátě, který byl touto agendou zcela vytížen, protože těch kauz bylo hodně. Pak bylo možná logickým důsledkem, že jsem se této problematice mohl věnovat ve slavném senátu 21 Cdo na Nejvyšším soudu.

Co vás na této práci nejvíce uspokojovalo, nebo naopak, co vám ji nejvíce ztěžovalo, co jste museli překonávat s nějakým větším sebezapřením?

DN: Nevím, jestli jsem měla stavy velkého sebezapření. Samozřejmě byly momenty, které práci znepříjemňovaly. Byly to zejména v 70. letech experimenty, které vedení soudu velice propagovalo a prosazovalo, například tzv. výjezdní zasedání.

Byla-li nějaká kauza, která jakkoli souvisela s pracovním prostředím, požadovalo se po nás, abychom hlavní líčení konali na tomto pracovišti, před kolektivem spoluzaměstnanců. Mělo to být takové „výchovné představení“, aby si všichni uvědomili, co by je v obdobném případě čekalo. Záměr samotný byl možná chvályhodný, praxe i přes veškerou snahu samosoudce či senátu byla tristní, nevhodným a nedůstojným prostředím počínaje, nahlas vykřikovanými projevy souhlasu či nevole obecenstva konče. Soudce není žádný herec nebo cirkusák, aby se předváděl, tj. pracoval za takových podmínek. To byly ony otravné momenty, které soudce se sebezapřením musel protřpět, chtěl-li svou práci nadále dělat. Odměnou mi však byla pestrost nejrůznějších životních příběhů a situací, lidských osudů, kdy každý trestní spis je malým dramatem s následnou katarzí a rozuzlením. Někdy bylo rozhodování ve věci náročné nejen psychicky, ale mnohdy na mne kladlo i fyzické nároky, například když jsem soudila mistra odborného výcviku za vážný úraz učně na pracovišti, byla jsem nucena sfárat do dolu a protáhnout se 150 metrů dlouhou a 50 cm vysokou šikmou slojí, abych získala představu, kde je kombajn, kde stojky a kde už je zával. Anebo opět při posuzování odpovědnosti hlavního inženýra za vznik pracovního úrazu jsem v Nové huti absolvovala odpich a následné klopení vysoké pece. Holt, Ostrava.

ZN: Také jsem neměl nějaké období, kdy bych uvažoval o jiné práci, protože bych si nedovedl představit, jaká by to měla být. Soudcovská práce je práce samostatná, a nic nenahradí pocit uspokojení, když po dnech přemýšlení člověk najednou rozlouskne nějaký případ, často třeba o půl třetí ráno, když se probudí. To je pocit k nezaplacení. Co musí ale každý soudce řešit, je, že na jedné straně by měl rozhodovat pěkně, kvalitně, a třeba posouvat judikaturu kupředu, na druhé straně se po něm ale chce, aby rozhodoval v dostatečném množství. To někdy možná způsobilo, že se člověk trochu vzepřel, a řekl si, že takhle ne. Každý soudce musí čelit požadavkům na kvantitu, aby zachoval kvalitu a tím i svoje dobré jméno.

Stáli jste někdy v situaci, kdy jste podle zákona měli rozhodnout nějak, ale to rozhodnutí vám nepřišlo spravedlivé, kdy jste dlouho zvažovali svůj verdikt?

DN: Pár takových situací v mé rozhodovací praxi nastalo, kdy jsem musela porovnávat na jedné straně

zákon, na druhé straně osobní pocit, že mé rozhodnutí je sice zákonné, ale ve vztahu ke konkrétnímu jedinci a zjištěným okolnostem, nevyznělo spravedlivě. Myslím, že tento ne zcela příjemný pocit ve své praxi zažil takřka každý soudce.

ZN: Ono je to i o tom, co se ve vysokých sférách ústavních nazývá přepjatý formalismus. Ten samozřejmě nemá v rozhodování místo, i když je jisté, že někdy člověk v určitém stadiu přemýšlení o kauze přijde na to, že snad tady něco nehraje, něco je tady asi špatně. Jenomže postupem času jsem si ozřejmil, že tento pocit je pouze určitá část procesu směřujícího ke spravedlivému rozhodnutí, poněvadž nakonec člověk zjistí, že se dá ten zdánlivý rozpor vyložit rozumným způsobem. A mým heslem je: Za prvé – zákon je vždy rozumný, za druhé – není-li tomu tak, platí bod číslo jedna. Je totiž třeba vždy dospět k nějakému výkladu, který by mohl být vnějším pozorovatelem akceptován. Zákon nemůže být nerozumný.

V trestním řízení je povinné zastoupení advokátem již před soudem prvního stupně v případech tzv. nutné obhajoby. Objevují se často myšlenky, že by se mělo zavést povinné zastoupení advokátem rovněž v civilním řízení. Myslíte si, že je to krok správným směrem?

ZN: Tady bych byl trochu skeptický. Každý má střežit svá práva. Pokud účastník nazná, že jeho znalosti nestačí na to, aby vedl spor sám, má možnost si zvolit zástupce. Na druhé straně, kdyby mu byl advokát vnucen, pak se mu řízení prodraží. Otázka je, do jaké míry by zastupování bylo efektivní za situace, kdy by na něm třeba advokáti nemuseli být nějak hlouběji zainteresováni. Nemyslím si tedy, že bychom měli zavést advokátní proces. Usuzuji tak i z toho, že povinné zastoupení máme i v řízení o dovolání, a mám-li to říct ohleduplně, jeho úroveň je velice rozdílná. Někteří advokáti jsou opravdu vynikající a dokážou vyhmátnout právní otázku, kterou je třeba řešit. Jiní, nevím, jestli z bezostyšnosti, či z neznalosti věci, považují dovolací řízení za další stupeň, kde se budou v dalším stupni zase řešit skutkové okolnosti. V dnešní době by snad už měli vědět, že tudy cesta nevede. Zkušenosti jsou tedy rozporné a nemyslím si, že by povinné zastoupení před nalézacím a odvolacím soudem mohlo situaci zjednodušit, zrychlit či zefektivnit.

DN: Mám za to, že o zjednodušení by vůbec nešlo. Pomínu-li vznik různých možných obstrukcí,

k nimž by logicky docházelo, myslím, že by to neprospělo ani zastupovaným subjektům, ani soudu. Musím potvrdit manželova slova, že pokud jde o řízení o dovolání, jsou naprosto kvalitní dovolání, kdy ten obviněný může jen tleskat, že se mu tak kvalitního zastoupení dostalo. Na druhé straně jsou dovolání, kdy se jako soudce tak trochu stydíte, že bylo vůbec podáno. Mám samozřejmě na mysli pouze jeho obsah a formu. A pak Vám vrtá hlavou, jak ten obhájce uvažoval: Bylo to podáno jen proto, že jsem za to honorován? Nebo proto, že můj klient si to výslovně přál, byť jsem mu třikrát říkal, že nemáme naději na úspěch? Nebo proženeme to Nejvyšším soudem, který je mezistupněm k tomu, abychom mohli jít k Ústavnímu soudu, protože je to *conditio sine qua non* ústavní žaloby? O tom přemýšlím a to ve mně vyvolává pochybnosti a různé další otázky.

Za dobu vašeho působení v justici prošla společnost obrovským vývojem. Odrazilo se to nějakým způsobem na chování účastníků a advokátů?

DN: Posledních 20 let jsem z pohledu soudkyně Nejvyššího soudu byla nucena konstatovat, že v dnešní době je zejména práce prvostupňových soudců velmi těžká a nesnadná. Denně se potýkají s problémy jak vůbec dostat obžalované a svědky k hlavnímu líčení, jak zajistit jejich skutečnou a nutnou účast u jednání, protože v tomto ohledu existuje velká nekázeň a neúcta k soudu, jehož předvolání k jednání se občas považuje za pouhý cár papíru. Jsou situace, kdy nelze konat jednání bez osobní přítomnosti obžalovaného, kdy je vyloučeno nahradit osobní výslech svědka čtením jeho výpovědi z přípravného řízení, kdy dokonce svědek nikdy vyslechnut nebyl a návrh na jeho výslech je učiněn až u jednání samotného. Ze spisu je přitom patrná nadlidská snaha soudce pomoci všech dostupných procesních kroků tuto situaci řešit, avšak bezvýsledně. Důsledkem popsané nekázně a neúcty k soudu je dokonalé stárnutí spisu a následné výtky stran či veřejnosti, poukazující na tento stav, směřující výlučně proti konkrétnímu soudci. Do stejné kategorie patří bohužel i různé omluvy obhájců, podané v den jednání či den předem, z nejrůznějších, někdy krajně nevěrohodných důvodů, a stává-li se to ve stejné trestní věci opakovaně a takřka pravidlem, nelze se vyhnout úvaze o účelové obstrukci. A to zejména v případech, kdy hraje o vazbu klienta, který se uplynutím zákonné lhůty pro trvání vazby dostane ven. Takže

k Vaší otázce: být jde jen o velmi úzký uhel pohledu na práci soudce, doba se změnila, bohužel v neprospěch soudců

ZN: Doba se nepochybně změnila v tom, že nyní si každý intenzivněji hraje o své lepší. To znamená, že se používají v podstatě jakékoli prostředky k tomu, aby byl dotyčný úspěšný. Nedomnívám se, že by mohl nastat případ, že by si ten, kdo prohraje, pochvaloval: Moc pěkně to ten soudce rozhodl. To nemůže nastat, neboť znamením doby je, že každý potřebuje ve svém ekonomickém a životním zájmu, vyhrát. A tím jsou dány prostředky, které zvolí a soudce se s tím musí nějakým způsobem vyrovnat. A mohu-li ještě poznámku, většina soudců se s tím vyrovnává vcelku se ctí a berou to jako součást svojí běžné práce.

Změnily se i způsoby podání, velká většina věcí je doručována elektronicky, zvětšuje se počet stránek, přibývá citací rozhodnutí, pasáží z komentářů. Vede to podle Vás ke zkvalitnění? Je rozebírání každého jednotlivého bodu rozhodnutí cestou k větší spravedlnosti?

ZN: Smyslem soudního rozhodování není dělat inventuru všech pochybení, ke kterým logicky musí dojít v prvostupňovém nebo v odvolacím řízení. Je třeba, aby se rozhodovalo o podstatě věci. Nakupí-li dovolatel spoustu různých námitek, ne každou se musím zabývat, protože jsou tam mnohdy námitky irelevantní, které jsou zaměřeny na jiné věci než na věc samotnou. Co se týče takzvané judikatury, všiml jsem si rozdílu od doby, která nebyla ještě elektronizovaná, kdy se vycházelo ze „zelené sbírky“, kde byly zveřejňovány závažné a opravdu určující věci. Dnes mnohé advokátní kanceláře mají lidi, kteří jsou pověřeni, aby vyhledali ne judikát, ale jakékoli dílčí rozhodnutí, kterým lze třeba i odvozeně podpořit momentální názor. Když se potom přiléhavá i méně přiléhavá rozhodnutí navrší do dovolání, je z toho rozsáhlé podání na mnoho stránek. Ale asi se s tím musíme smířit. Mně jen vrtá hlavou, bude-li elektronický proces, jestli zmizí praxe, že odpadnou pokyny, aby byl obsah spisu či jednotlivých podání vytištěn. Je to asi otázka způsobu práce, ale raději pracuji se spisem v materiální podobě, než abych se díval na mžikající obrazovku.

DN: Přiznám se, že jsem neměla ráda dovolání, zatížená obsáhlými pasážemi citací nejrůznějších rozhodnutí nejrůznějších druhů soudů, zejména takových, které s projednávanou věcí nesouvisely

ani okrajově. Mnohdy je dovolání vyzdobeno dlouhými několikastránkovými teoretickými pasážemi, jež jsou opsány z komentářů k trestnímu zákoníku či k trestnímu procesu, případně z vysokoškolských učebnic, bez citace zdroje, aniž by však přispěly k pochopení, z jakých důvodů je dovolání vlastně podáno. Připadá mi, jako by autor dovolání v těchto případech nepředpokládal soudcovu znalost zákona, spisu a projednávané problematiky a rovněž pomíjí základní zásadu „iura novit curia“. Pokud jde o elektronizaci justice, byla nám odůvodňována šetřením času, materiálu, tedy úsporností úhrnem. Uvedu malý příklad, písemné podání doručované poštou by mělo dejme tomu jednu nebo dvě stránky, doručení téhož podání datovou schránkou vyžaduje stránky čtyři. Kde je úspora? Nechci být staromilec, takový je současný trend, ale kladu si otázku, je to dobrý trend? A je účelný? A co se stane s e-spisy a podáními v případě masivního výpadku proudu, a co v případě nastane-li black out?

S velkými změnami ve společnosti souvisely i bouřlivé změny právních předpisů. V oblasti trestního práva došlo mimo jiné k zásadní změně s účinností nového trestního zákoníku od ledna 2010. Dřívější formálně-materiální pojetí trestného činu bylo nahrazeno formálním pojetím trestného činu. S čím se musela praxe na Nejvyšším soudu vyrovnat? Přineslo to pozitivní změny?

DN: Trestní zákon z roku 1961 ochraňoval určité společenské vztahy, které byly typické pro režim, v němž byl přijat. Jak se po společenské změně změnily vztahy, změnily se i zásadní úhelné body, na které bylo třeba zaměřit pozornost. Proto byl trestní zákon i trestní řád v roce 1990 zásadně novelizován, znovu pak v roce 1992. Takže zásadní změny ve společnosti se do obou předpisů promítly. Ale je fakt, že jak jsme se začlenili do Evropské unie, stali se členy Severoatlantického paktu, začala se objevovat určitá nova, která měla odraz i v rovině trestněprávní, což bylo třeba do tohoto zákonu pojmout. Víím, že u zrodu tehdy stálo ministerstvo spravedlnosti a šéfem komise, jejímž úkolem bylo připravit nový předpis, byl JUDr. Pavel Šámal. Tehdy se přemýšlelo buď o veliké novelizaci, či o tvorbě zcela nového hmotně právního předpisu. V průběhu let nás kolega Šámal informoval o nejrůznějších záměrech, koncepcích a stavu rozpracovanosti nového zákoníku, vždy s příslušným rozbohem a argumentací k řešené problematice. První reakce soudců NS

se nevyznačovaly jednoznačným nadšením a souhlasem, neboť soudce je tvor konzervativní a zásadním změnám tudíž nenakloněn. Výhrada, vztahující se k novému trestnímu zákoníku u mě spočívá pouze v tom, že byla dána velmi krátká legisvakance. Podle mého názoru zasluhoval stanovit mnohem delší období do nabytí účinnosti, aby se soudci důkladně seznámili se všemi zásadními změnami, aby byly řádně vysvětleny, ozřejmjeny a soudci si osvojeny některé nové pojmy, aby tak již dopředu byl zaručen jednotný postup a výklad. Takováto zásadní změna samozřejmě přináší vždy interpretační diskrepance, neboť každý soudce si může některá nová ustanovení vysvětlovat trochu jinak, a přitom příslušná nová judikatura ještě neexistuje. Bylo to tedy trochu složitější období, nicméně nový trestní zákoník je pro mě zajímavou, dobře členěnou normou, přehledně vysvětlující v obecné části například právní pojmy, jež byly předtím obsaženy a vysvětleny pouze v učebnicích trestního práva, například otázka právních omylů. Je to předpis, který se vžil, jehož aplikace nečiní soudcům potíže. Myslím, že odrazil skutečnosti, požadavky a nároky na tento druh zákona, které odrazit měl.

Pro oblast civilního práva nabyt v lednu 2007 účinnosti nový zákoník práce. V lednu 2014 se stal účinným nový občanský zákoník, který zavedl řadu nových pojmů. Jak hodnotíte tyto změny vy?

ZN: Podle mého názoru k nějaké nejzásadnější změně nedošlo, a ani dojít nemohlo. Co moderní doba jest, existoval pracovní poměr, který měl svůj vznik, změnu, zánik. Pak byly otázky mzdové, popřípadě otázky náhrady škody respektující postavení zaměstnance jako svým způsobem slabší strany v pracovním procesu. V tomto smyslu k žádné podstatné změně nedošlo, neboť i nadále je zde kupříkladu pracovní smlouva nebo jsou zde stanoveny výpovědní důvody, ze kterých jediné může dát zaměstnavatel výpověď. Změna zákoníku práce byla odůvodňována tím, že v nové době je zapotřebí sjednotit pracovní právo s občanským zákonem. Bylo již jen otázkou politickou, do jaké míry pracovní právo s občanskoprávní splyne, nebo v čem budou respektována její specifika. Výsledkem je, že zatímco dřív byl zákoník práce samostatným předpisem, je dnes třeba nejobecnější věci (třeba právní jednání), které v něm nejsou upraveny, posuzovat podle občanského zákoníku, avšak

vždy v souladu se zásadami pracovní práva. Zkrátka se tak úplně nechce, aby zákoník práce byl pouhým přívažkem občanského zákoníku, což se projevilo v § 1a vyjadřujícím smysl a účel zákoníku práce akcentováním některých zásad pracovní práva, které mají význam pravidel ochraňujících veřejný pořádek. To jsou silná slova, která nelze pominout ani při výkladu občanskoprávních ustanovení, takže se teoreticky může stát, že judikatura, která je vyvinuta k nějakému ustanovení občanského zákoníku, nebude úplně akceptována pro pracovní právo. Co se týká výkladu dílčích ustanovení zákoníku práce, s tím si soudy poradí, ale pokud jde o význam pracovní práva, jehož smyslem je ochrana zaměstnance, jako se říká v § 1a, je třeba zvažovat, jestli má další vývoj směřovat k tomu, aby pracovní smlouva byla stejným závazkovým vztahem, jako když třeba kupuji auto. To, co převáží, je ale již věci dalšího společenského a politického vývoje.

Chystají se rovněž změny v úpravě procesních předpisů. Ministr spravedlnosti nedávno rozeslal svým poradcům a konzultantům již návrhy některých částí nového trestního řádu. Jak tyto snahy a jejich dosavadní výsledky hodnotíte?

DN: Zažila jsem za svou praxi několik rekodifikačních komisí, mnohdy už byl nový trestní řád téměř připraven. Vždy to z nějakého důvodu usnulo a přistoupilo se s novým elánem k budování dalšího konceptu nového trestního řádu. Návrh, který pan ministr nedávno rozeslal, neznám, neboť k jeho expedici došlo až po mém odchodu z Nejvyššího soudu. Mám jen zprávy relata refero. Víím, co mi kolegové říkali a co si o navrhovaných změnách myslí. Není to nic zásadně pozitivního. Pokud vycházím z toho, že stávající procesní předpis po všech novelizacích a změnách, je předpisem dostatečným a vyhovujícím. Aniž bych znala konkrétně navrhované úpravy, dopustím se kacířské myšlenky: Proč rušit něco, co docela dobře funguje?

Koncem loňského roku byl rovněž zveřejněn věcný záměr civilního řádu soudního. Jaký je váš názor na chystané změny?

ZN: V současné době se širší civilní řízení rozpadlo do několika různých řízení, na řízení sporné, nesporné, exekuční, insolvenční. Věcný záměr, pokud víím, se týká pouze řízení sporného. Má-li to

být návrh, jak podrobněji něco upravit podrobněji, tak každé zpřesňování většinou vede k dalšímu zne-
přehledňování. Jde o otázku koncepce. Já bych ji
viděl spíše v tom, že nějaká moudrá hlava vymyslí,
v čem jsou některé věci všem řízením společné, tedy
společné zásady, a z nich pak lze odvíjet nějaké
zvláštnosti. Pokud upravíme jen nějaké řízení, kladu
si otázku, v čem je ten přínos. Jako příklad bych
mohl uvést, že určitým problémem třeba byl přesah
do insolvenčního řízení, kdy bylo třeba zjišťovat,
která civilní řízení se přerušují při prohlášení kon-
kurzu. Tyto věci by měly být dohromady skloubeny.

**Společenský vývoj přinesl v poslední době i určitý
druh trestních kauz, které se týkají vždy nějaké
skupiny osob přijímajících rozhodnutí, například
starostů nebo členů výborů společenství vlastníků.
Přitom tato trestní stíhání velmi často končí osvo-
bozujícím verdiktem. Čím je to podle vás způso-
beno? Vychází to z nálady ve společnosti?**

DN: Nemohu souhlasit s názorem, že trestní stí-
hání určitých skupin o čemkoli rozhodujících osob,
je výsledkem nějaké společenské objednávky.
Pokud by tak tomu bylo, bylo by to velmi špatné. Já
jsem se však ve své praxi s něčím podobným

nesetkala. Trestní stíhání musí být zahájeno na pod-
kladě zcela konkrétních zjištění, která nasvědčují
závěru o zásadním porušení zákona konkrétní fyzic-
kou či právnickou osobou. Říkám záměrně, že poru-
šení zákona musí být zásadní, byť jsem si vědoma
formálního pojetí trestného činu, na druhé straně
však je třeba respektovat ustanovení § 12 odst. 2 tr.
zákoníku, které akcentuje povinnost orgánů činných
v trestním řízení vždy posoudit společenskou škod-
livost činu a zvážit, zda nepostačuje uplatnění odpo-
vědnosti podle jiného předpisu. Je proto na počátku
všech úvah, zda starostu či člena výboru společen-
ství vlastníků pro určité formálně protiprávní jed-
nání trestně stíhat, či nikoli, posoudit toto jednání
pohledem citovaného § 12 TZ. Pokud tento náhled
a vyhodnocení chybí, ve věci je postupováno hor-
livě a je zahájeno trestní stíhání, je spuštěn proces
mnohdy s nejasným výsledkem. Je třeba si uvědo-
mit, že orgány činné v přípravném trestním řízení
a státní zástupce v obžalobě pracují s podezřením,
v řízení před soudem však musí být důsledně apliko-
vána základní zásada trestního řízení, tj. zjistit skut-
kový stav, o němž nejsou důvodné pochybnosti.
Pokud po náležitém dokazování pochybnosti přetr-
vávají, je povinen aplikovat zásadu „in dubio pro
reo“ a vynést onen zprošťující rozsudek. Je třeba mít

JUDr. Zdeněk Novotný, Právník roku 2017

na myslí, že takový člověk musí absolvovat onu celou kalvárii od sdělení obvinění do rozhodnutí odvolacího, případně až dovolacího soudu, nese na sobě signum „zločince“, negativně to ovlivňuje jeho pracovní výsledky, osobní pověst, společenské postavení a nezřídka i rodinné a přátelské vztahy. Je třeba radit a vést k uvážlivosti. Samozřejmě, že se v určitých obdobích začne v tisku a jiných médiích probírat otázka zneužití pravomoci starosty nejruznějších měst a obcí, závady a pochybení v ROP, což vždy souvisí se zveřejněním výsledků šetření kontrolních orgánů ministerstev či NKÚ. Neznamená to však, že každé takto zveřejněné pochybení je signálem k trestně právnímu postihu.

Může to mít souvislost i s tím, že společnost dlouhodobě vyznačuje nedůvěrou v jednání lidí. S tím pak souvisí i obava dělat rozhodnutí, podle pravidla, vždy je lepší, aby mě někdo jistil?

DN: Tak, jak jste ten dotaz položila, máme vlastně řešit otázku odpovědnosti osob, které trestní stíhání provádějí. Zde, vzhledem k výše řečenému, je nutno akcentovat míru jejich právní vzdělanosti, zkušeností, předvídavosti a také občas osobní statečnosti, což vše je potřebné k posouzení oprávněnosti vést konkrétní trestní stíhání konkrétní osoby. Každý z aktérů, vyšetřovatel, státní zástupce a poté soudce si musejí být vždy vědomi jistého rizika, jež je spojeno s rozhodováním, které na sebe nutně berou. Občas jsem měla pocit, že unést ono riziko vlastního rozhodnutí, je někdy pro některé vyšetřovatele či státní zástupce natolik těžké, že se pak dostavuje onen úlevný pocit – tak co, proženeme to soudem. A to zejména v případech, kdy sami mají pochybnosti, zda věc vůbec byla zralá pro trestní stíhání. Soudce je nakonec vždy tím, kdo nese kůži na trh, kdo musí rozhodnout, kdo se pod rozhodnutí podepíše. A pokud jde o Vámi zmiňovanou důvěru lidí – mají možnost si verdikt soudu přečíst, je však otázka míry jejich právního vědomí, zda mu porozumí nebo alespoň chtějí porozumět, případně zda s ním a priori nesouhlasí a žádá, byť sebelepší argumentace, je nepřesvědčí.

Trendem dnešní doby je mimo jiné i nárůst podaných opravných prostředků. Lze se bránit třeba i výsledkům maturitní zkoušky. Myslíte, že tento trend vede k větší spravedlnosti, větší právní jistotě ve společnosti?

ZN: Nevede. Ta hypertrofie opravných prostředků, to, že o všem rozhodne – jak se říká - nezávislý soud, vede pouze k znejistění, nepodporuje to právní jistotu. Myslím, že lidé, kteří jsou na určitém stupni pověření o určitém okruhu věcí rozhodovat, jsou tam proto, aby v okruhu své působnosti rozhodnutí opravdu přijímali a aby tato rozhodnutí neměla jen provizorní charakter do podání dalšího opravného prostředku. Jsou-li ta rozhodnutí donekonečna zpochybňována, je zpochybňován i systém.

Řadu let jste rozhodoval v senátech, ať už složených ze soudců a přísedících, či ze soudců profesionálů. Jaký je váš názor na rozhodování v senátech? Co vám to přineslo? Jak hodnotíte rozhodování v senátech s laickým prvkem?

ZN: Je podstatný rozdíl, jsem-li v senátě s dalšími kolegy, neboť více hlav ví víc. Jiný kolega může přinést nestandardní pohled na věc, což vede k žádoucí synergii, k tomu, že se rozhodnutím postihnou všechny možné aspekty, na které lze v dané chvíli rozumně pomýšlet. Rozhodování v senátech je tedy v pořádku, a o tom, že je to takto posuzováno, svědčí i myšlenka, že začínající soudce by měl začít v odvolacím senátu a až se trochu „otříská“, měl by jít teprve soudit na okresní soud. Laický prvek, se všude do rozhodování nějakým způsobem zapojuje. My nemáme tradici porotního systému, ale ze zpráv, které máme, a popřípadě i z četby seznáváme, že porotní rozhodování není prosto chyb. Nějaký laický prvek by zde však měl být, ale nejsem si jist, že by to mělo být v tom pojetí, jako to máme v současné době. Jestliže se na prvním stupni podílí na rozhodování dva laici, není to nic proti ničemu, ale za situace, kdy se rozhoduje o obtížných právních problémech, je otázka, co k tomu mohou říct. V tomto jsem skeptický, a tak, jak to bylo opuštěno v rodinných věcech, neměl bych nic proti tomu, aby se to stalo i ve věcech pracovních. Byl jsem na pracovní stáži na Nejvyšším soudním dvoře ve Vídni, kde mě zaujalo, že laický prvek je zakomponován do rozhodování pracovních věcí až na Nejvyšším soudu. Rozhodují zde v senátech složených ze tří soudců z povolání, jednoho soudce, který zastupuje Svaz zaměstnavatelů a jednoho soudce, který zastupuje Odborové svazy. Laičtí přísedící jsou kvalifikovaní právníci, kteří mají ambice a znalosti na to, aby do rozhodování vnášeli nikoli nepoučený laický pohled, ale pohled těch, kteří se zevnitř účastní na „provozu“ pracovněprávních vztahů.

Prošel jste všemi třemi stupni soudní soustavy. Která práce vám byla nejbližší a na kterou nejraději vzpomínáte?

ZN: Nedá se říct, že by mi některý z těch stupňů byl nejbližší. Je neocenitelné, že jsem mohl projít mlýnem prvního stupně i odvolacího soudu. Tam jsem měl možnost se seznámit s nejrůznějšími situacemi, které život přináší, s tím, jaké fasety může mít rozhodování soudu, a z toho jsem těžil i na dovolacím soudě. Nejde jen o to, rozhodnout určitou právní otázku, ale je třeba ji rozhodnout se zřetelem k tomu, aby to rozhodnutí bylo rozumné a akceptovatelné. Nelze se jenom spokojit s tím, jak se někdy stává, že rozhodnutí je sice formálně logické, ale ve své podstatě nepřijatelné.

Je u soudce Nejvyššího soudu praxe na soudech nižších stupňů potřebná?

ZN: Každý dobrý právník Vám rozhodne určitou věc, pokud na to je čas. Ale ten tady není. Podíváme-li se na statistiku Nejvyššího soudu, nápad věcí neustále roste. Jak jsem někde nedávno četl, v posledním roce napadlo 9 000 civilních věcí. Zajímalo by mě, jak by nejen lidé zvenku, ale dejme tomu i soudce profesionál, je-li specializován na určitou agendu, třeba „vlastničinu“, byl schopen rozhodovat v insolvenčních či exekučních věcech v tom rytmu, jak je nyní nastaven. Já jsem stavěl na své praxi na všech stupních soudu, bylo mi to ku prospěchu a myslím, že i ku prospěchu věci. Tohoto bonusu jsou rozhodně zbaveni ti, kteří nemají tuto předchozí praxi, neboť nejde jen o rozhodování v teoretickém pojetí, ale o rozhodování ve vztahu ke konkrétní věci, která je na stole.

Myslíte si tedy, že specializace na soudech at' už jakéhokoli stupně je nutná?

ZN: Všude jsou jiné podmínky. Jsou soudy, kde se nenashromáždí tolik agendy, aby se soudce mohl specializovat. Nakonec se nepochybně usadí praxe, kdy soudce získá širší pohled, ale rozhodně ne ve všem. Je otázka, zda velice úzká specializace, je možná všude. Myslím, že ne. Ale tam, kde možná je, bylo by vhodné, aby byla zavedena. A myslím, že se to ostatně i děje. Mám dojem, že úprava ve prospěch specializací je obsažena i v jednacím řádu.

Co je podle vašeho názoru smyslem práce Nejvyššího soudu?

DN: Smyslem práce Nejvyššího soudu je správně, rychle a v souladu se zákonem rozhodnout o podaných mimořádných opravných prostředcích, plně v intencích vlastní, předvídatelné judikatury tak, aby v posuzovaném rozhodnutí nastolil požadovaný a očekávaný stav právní jistoty. Za dobu mého působení u Nejvyššího soudu se obsah i způsob práce pochopitelně dosti zásadně změnil, což byl logický důsledek nastalých legislativních úprav. V roce 1996, kdy jsem k NS nastoupila, bylo hlavní náplní práce soudců trestního kolegia posuzování a rozhodování stížností pro porušení zákona, které Nejvyššímu soudu podával ministr spravedlnosti ve prospěch či neprospěch obviněných, okrajově pak rozhodování o vazbách. Poté, co bylo do právního řádu vtčeno dovolání, jakožto další mimořádný opravný prostředek, jímž disponuje jak obviněný, tak Nejvyšší státní zástupce, nabyla tato agenda značných rozměrů a stala se určující v rozhodování kolegia. Statistiky potvrzují každoroční stále narůstající počet napadlých dovolání. Takže nepřeháním, pokud konstatuji, že soudci jsou doslova zavaleni spisy. Projednávaná agenda nabyla na závažnosti a obtížnosti, nezřídka také nutně podmiňuje rozsáhlost a obsáhlost trestního spisu a jeho příloh, takže už jen samotné přečtení a studium konkrétního spisu je časově velmi náročné. Stejně jako příprava navrhovaného konečného rozhodnutí, debaty s kolegy ze senátu k projednávané právní problematice v rámci přípravy na veřejné či neveřejné zasedání. Jinými slovy, soudce trestního kolegia je velmi pracovně vytížen, nadto zatížen požadavkem na co možná nejrychlejší meritorní rozhodnutí.

ZN: Podstatou práce je sjednocování judikatury. K tomu může přispět podstatně, jestliže bychom mohli rozhodovat o kvalitních dovoláních, která by náležitě vymezila právní otázku, která je sporná. Teď jsem zaslechl, že by dovolání mělo být dalším řádným opravným prostředkem. To mi evokuje myšlenku, zda tímto způsobem vlastně nejsou upozaděny odvolací soudy. Vezměme v úvahu, že je-li zde jeden nezávislý soud prvního stupně, je odvolání k odvolacímu soudu určitým bonusem a pak už by mělo být svým způsobem „vymalováno“. V dalším by se mělo rozhodovat jedinečně o otázkách, které mají právní význam. Krásně o tom nedávno pojednal JUDr. Krčmář v jednom článku, zveřejněném na internetu (pozn. redakce: *článek ze dne 2. 2. 2018 na stránkách www.ceska-justice.cz*).

Pokud byste měli tu možnost, co byste rádi v našem soudnictví změnili?

DN: Měla-li bych takovou možnost, zasadila bych se o to, co jsem jako zakládající členka Soudcovské unie a členka její první Republikové rady v březnu 1990 spolu s dalšími na prvním zasedání unie akcentovala a pokládala za nezbytně žádoucí – aby soudci měli samosprávu se všemi oprávněními, která k tomuto pojmu přináležejí. Bohužel, po 28 letech zůstalo stále u tohoto požadavku, nic víc.

ZN: Já jsem na rozpacích, jsem-li dotazován na otázku samosprávy. Diskuzi sleduji již čtvrtstoletí, tedy od doby, kdy to přišlo poprvé na přetřes, a bylo by opovážlivé, abych teď řekl, jak si to představuji já. Vidím určitý problém v tom, že nějakou samosprávu můžeme dělat, chceme-li nastolit nějaký systém nadřízenosti a podřízenosti. Oproti tomu zde ale máme soudcovskou nezávislost. Domnívám se, že vztah mezi správou soudnictví na jedné straně, kde je vztah nadřízenosti a podřízenosti, a tím, aby ta správa nezasahovala do soudcovské nezávislosti, nebyl dosud uspokojivě vyřešen.

Dočetla jsem se, že Vaším koníčkem je cestování. Která z Vašich cest na Vás zanechala největší dojem?

DN: Ano, jsme s manželem náruživí cestovatelé, a pokud bychom si na mapě světa zapichovali špendlíky s barevnými hlavičkami do míst, která jsme už navštívili, byla by už poměrně pěkně vybarvená. Největší dojem na mne udělaly naše delší cesty do Číny a Íránu, protože jsme se dostali do míst, o nichž jsme měli své jisté představy, které však od toho, co jsme posléze v reálu viděli, byly značně vzdálené. Můj dosud nesplněný sen je návštěva Peru, vidět na vlastní oči Cuzco, planinu Nazca, jet kolem řeky Urubamba, abych se pak mohla rozhlédnout dolů z Machu Picchu. No, cestu už mám několik let nastudována dopodrobna, ale jak to bude s realizací, ještě nevím. Snad to vyjde!

Je nějaké místo, kde jste dosud nebyl a toužíte se tam podívat?

ZN: Já bych se chtěl spíše podívat tam, kde jsem už byl. Chtěl bych se podívat znovu do Číny. Uchvátila mě. Je to země s 3 000letou tradicí, kde zmatky posledního století jsou v porovnání s tím nepodstatné. Mě tam zaujalo vlastně to, že my Evropané, Američané jsme příliš sebestřední, že předpokládáme, že národy, které nežijí způsobem, který jsme si zavedli my, jsou svým způsobem handicapované. A tam jsem si uvědomil, že Čína je takovým

samostatným kontinentem, kde je v podstatě tolik lidí, že svým počtem převyšují počet Evropanů, Severoameričanů a Rusů dohromady. A že mají založenou společnost na úplně jiných tradicích, o kterých my můžeme přemýšlet, ale o kterých oni nemají důvod pochybovat. Odlišnost jejich zajímavé kultury, ta různost, ta mě právě zaujala.

Oba rádi čtete. Je nějaká kniha, kterou jste nedávno přečetli a doporučili byste ji ostatním?

DN: Svě čtenářské vášni popouštím uzdu hned od začátku ledna, protože na to mám konečně čas. Nebudu se chlubit čísly, ale je to pěkný záběr. Z posledního týdne mě zaujala kniha katalánského spisovatele Carlose Ruize Zafóna: Nebeský vězeň, poutavě odhalující tajemství života hlavního hrdiny ve frankovském Španělsku v roce 1939 v konfrontaci s barcelonskou současností, popisovanou v roce 1957. Abych si dopřála také trochu napětí, mistrně odhalované pozadí vraždy, rozkrývané ne zrovna přátelské vztahy mezi detektivy dublinského policejního oddělení vražd, se zájmem jsem přečetla

knihu irské spisovatelky Tamy Frenchové: Vetřelec. Tam to všechno je. Nakonec pár, ale opravdu jen pár stránek, neboť víc se najednou nedá pochopit, z knihy Stephena Hawkinga a Leonarda Mlodinova: Velkolepý plán. Pánové shrnují esejistickou formou hledání tzv. teorie všeho, která by dokázala spojit specializované fyzikální koncepce do teorie jediné, postihující každý aspekt fyzikální reality. Četba povznášející, ale těžká.

ZN: Rozsah knih, které snáším, je velký. Nicméně jsem to, čemu se říká scifista, mám rád knihy takových klasických autorů jako je Asimov, A. C. Clark. Těmto klasikům se svým pojetím blíží – abych příliš neodbočil od výše uvedeného tématu – čínský spisovatel Liou Cch'-sin. Je autorem trilogie, plné zajímavých myšlenek a imaginací, ze které doposud vyšly první dva díly: Problém tří těles a Temný les, a já nyní s napětím čekám na díl třetí.

Připravila:

Mgr. Zuzana Břízová,

soudkyně Okresního soudu v Jihlavě a členka Republikové rady Soudcovské unie ČR

JUDr. Danuše Novotná, předsedkyně senátu trestního kolegia

- Narodila se v Ostravě
- Vystudovala Právnickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze
- Soudit začala v roce 1972 u Okresního soudu v Ostravě; od roku 1980 následoval Krajský soud v Ostravě
- Soudkyní Nejvyššího soudu se stala v roce 1997, jako předsedkyni senátu trestního kolegia ji za dobu působení u Nejvyššího soudu bylo přiděleno k rozhodnutí v různých agendách na 1 800 věcí, v mnoha dalších spolurozhodovala jako řádná členka senátu.

JUDr. Zdeněk Novotný, předseda senátu občanskoprávního a obchodního kolegia

- Narodil se ve Vyškově
- Vystudoval Právnickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze
- Soudcem od roku 1973, po absolvování základní vojenské služby začínal u Okresního soudu v Ostravě; od roku 1980 Krajský soud v Ostravě
- Soudcem Nejvyššího soudu byl od roku 1996, jako předsedovi senátu mu bylo za dobu působení u Nejvyššího soudu přiděleno k rozhodnutí bezmála 2 550 dovolání.
- V lednu 2018 byl oceněn titulem Právník roku 2017 v kategorii Občanské právo

Převzato: Aequitas, internetový čtvrtletník Nejvyššího soudu